

## အကျဉ်းခံ ခေတ်

အေဒီ ၁၄၅၃ တွင် ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ်သည် အော်တိုမင် အင်ပါယာ လက်အောက်သို့ ကျရောက်ခဲ့ပေသည်။ ထိုအချိန်တွင် အီဂျစ်သည် မူဆလင်များ၏ ထိန်းချုပ်မှုအောက်တွင် ရာစု ၇ စု ခန့်ရှိနေပြီ ဖြစ်သည်။ သို့သော် ထိုအချိန်တွင် အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော်မှာ ရှေ့၌ အားကောင်းနေပြီ ဖြစ်ပြီး မကြာမှီကပင် ကိုယ်ပိုင်ဆုံးဖြတ်ခွင့် ရှိသည့် အသင်းတော်အဖြစ် ရရှိထားပြီး ဖြစ်သည်။ မော်စကိုသည် ၎င်းကိုယ် ၎င်း တတိယ ရောမ ဟု ခေါ်ပြီး ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ်မှ ယဉ်ကျေးမှုများကို အမွေယူခဲ့ခြင်း ဖြစ်ပေသည်။

အော်တိုမင် အုပ်ချုပ်မှု အောက်တွင် ဂရိ အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော်သည် ကိုယ်ပိုင် အသီးအပွင့် millet အဖြစ် မယ်မယ် ရရ အာဏာ ရလာခဲ့ပေသည်။ အသင်းတော်ဆိုင်ရာ သင်းအုပ်ဆရာသည် (အော်တိုမင် အုပ်ချုပ် ရေး ယူနစ်) ဂရိအော်သိုဒေါ့ တိုင်း ဒေသ တစ်ခုလုံး၏ ဘာသာရေးနှင့် အုပ်ချုပ်ရေးဆိုင်ရာ အုပ်ချုပ်သူ ဖြစ်လာခဲ့ ပေသည်။ ၎င်းသည် အင်ပါယာ၏ အရှေ့တိုင်း အော်သိုဒေါ့ အားလုံး ကို လွှမ်းခြုံထားပေသည်။



စတိပ်တွန် နီကီတာ ဘုန်းကြီးကျောင်း အရှေ့တောင်ထောင့် မြင်ကွင်း

## အနောက်ဘက်မှ သီးသန့်ဖြစ်ခြင်း

အေဒီ ၁၄၅၃ တွင် အော်တိုမင်အင်ပါယာ၏ ဘိုင်ဇန်တိုင် အင်ပါယာအား အောင်နိုင်သည့် အကျိုးဆက်နှင့် ကွန်စတန်တီနို ဘဲလ်၏ ကျဆုံးခဲ့ခြင်းသည် ဘောလ်ကန်ဒေသ တစ်ခုလုံးနှင့် အနီးအနား အရှေ့ဘက်ဒေသမှ အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော်များ သည် ရုတ်တရက်ပင် အနောက်ဘက်နှင့် သီးသန့်ဖြစ်သွားခဲ့ပေသည်။ ၎င်းမှ နောက် နှစ်ပေါင်း လေးရာ တွင် ထိုအသင်းတော် သည် အသွင်မတူသော အစွလာမ် ကမ္ဘာထဲ၌ ခြေချုပ်မိနေ လိမ့်မည် ဖြစ်သည်။ ၎င်းတွင် ဘာသာရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုတွင် ဘုံတူညီမှု အနည်းငယ်သာရှိပေသည်။ အော်တိုမင် အင်ပါယာ၏ ထိန်းချုပ်မှုအောက်၌ မရှိသော ရှေ့ အော်သိုဒေါ့ အသင်း တော် တစ်ခုတည်းသာလျှင် အော် သိုဒေါ့ ဘာသာရေး စံနမူကို ဆက်ထိမ်းနေသည့် အစိတ်အပိုင်း ဖြစ်ပေသည်။ ဤဒေသ သည် ပထဝီ အနေအထားနှင့် ပညာရပ်နယ်နိမိတ်တို့ ကန့်သတ်ချုပ်ချယ်အောက်၌ ရှိနေ၍၊ အေဒီ ၁၆ ရာစု ဥရောပမှ

ပြုပြင်ပြောင်းလဲခြင်း ကာလအတွင်း အရှေ့တိုင်း အော်သိုဒေါ့ များ၏ အသံကို မကြားခဲ့ရချေ။ ထိုအကြောင်းဆက်ကြောင့် အရေးကြီးသော ဘာသာရေး သီအိုရီ အချေအတင်ပြောမှု (ဆွေးနွေးမှု) များမှာ အော်သိုဒေါ့များ အတွက် စိမ်းကား တွန့်ဆုတ်နေဟန် ရှိပေသည်။ သူတို့သည် ထိုအချေအတင် (စကားရည်လူမှု) များတွင် ပါဝင်ခြင်း မရှိ ချေ။ ထိုထက်ပို၍ သူတို့သည် ပြုပြင်ပြောင်းလဲခြင်း သို့မဟုတ် တန်ပြန် ပြုပြင်ပြောင်းလဲခြင်းတို့သည် သူတို့၏ ဘာသာရေးသီအိုရီ ကိုယ်ထည်၌ ပါဝင်ခြင်း မရှိချေ။

### အော်တိုမင်အင်ပါယာ လက်အောက် ဘာသာတရား အခွင့်အရေး

ဘိုင်ဇန်တိုင် မြို့ပြယဉ်ကျေးမှု၏ ပြာမုန်းများမှ ထွန်းပေါ်လာသော အော်တိုမင် အစိုးရသည် ရှေးဦးလူမျိုး သော် လည်းကောင်း မူလတိုင်းရင်းလူမျိုး သော်လည်းကောင်း မဟုတ်ခဲ့ချေ။ ၎င်းသည် အစွလာမ်များ ဖြစ်၍ ယေရူအား သီးခြားမြင့်မြတ်သော တမန်တော် အဖြစ် လက်ခံခြင်း မရှိပေ။ သို့သော် ခရစ်ယာန်များအား အခြားသော ကျမ်းရလူမျိုးများ အဖြစ် သဘောထား ကြီးစွာ သတ်မှတ်ခဲ့ပေသည်။ ခရစ်ယာန် ဘုရားကျောင်း (အသင်းတော်) များကို ကွယ်ပျောက် စေခြင်း မရှိသည့်အပြင် ကျမ်းတော်များနှင့် ဝါစဉ်လိုက် ဖွဲ့စည်းထားသော အသင်းအဖွဲ့များ ကြားလည်း သိသာထင်ရှားသော အငြင်းပွားမှုများ မရှိစေခဲ့ပေ။ ၎င်း (ခရစ်ယာန် သင်းအုပ်ဆရာများ အဖွဲ့)၏ အုပ်ချုပ်ရေး ဌာနကို ဌာနခွဲ တစ်ခုအဖြစ် ဆက်လက် တည်ရှိစေခဲ့ပေသည်။ (သီးခြား ကိုယ်ပိုင် ဆုံးဖြတ်ခွင့်ဖြင့် အုပ်ချုပ်စေခဲ့ပေသည်။) ၎င်းတို့အနက် တစ်ခုမှာ ဧကရာဇ်ပြည့်ရှင် မာမက်က အသင်းတော်အား သင်းအုပ် ဆရာ အသစ် ဂင်နစ်ဒီဒီယာ့စ် စကော်လာဒီးယာ့စ် **Gennadius Scholarius** ကို ရွေးချယ် တင်မြှောက်ရန် ခွင့်ပြုခဲ့ခြင်း ဖြစ်ပေသည်။ ခရစ်ယာန် အသင်းတော်များအဖြစ် နှစ်ပေါင်း ထောင်နှင့်ချီ၍ ရပ်တည်ခဲ့သော ဟာဂီးယာ ဆိုဖီယာ **Hagia Sophia** နှင့် ပတ်သင်အွန် **Parthenon** တို့သည် မူဆလင် အသင်းတော်များ အဖြစ် ကူးပြောင်းကြောင်း ကြေငြာကြသော်လည်း ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ်နှင့် နေရာအနှံ့မှ မရေမတွက်နိုင်သော ခရစ်ယာန် အသင်းတော်များသည် ခရစ်ယာန်များ၏ လက်၌ပင် ဆက်လက် တည်ရှိနေခဲ့ပေသည်။ ထိုထက်ပို၍ သင်းအုပ် ဆရာတော်များ နှင့် ဝါစဉ် ဌာနန္တရ ရာထူးများမှာ ပိုမိုအားကောင်းလာပြီး ဩဇာအာဏာမှာလည်း တိုးပွားလာကြောင်း သတ်မှတ်နိုင်ခဲ့သည်။ အော်တိုမင် အင်ပါယာ အတွင်းရှိ ခရစ်ယာန်များ အားလုံး၏ အသင်း တော်ဆိုင်ရာ ဆုံးဖြတ်ခွင့် အာဏာနှင့် တရားမ ရေးရာများကို သူတို့ (ခရစ်ယာန် သင်းအုပ်ဆရာများ) ကို အပ်နှင်းခဲ့ပေသည်။ အဘယ်ကြောင့် ဆိုသော် အစွလာမ် ဥပဒေတွင် လူမျိုးနှင့် ဘာသာကို ခွဲခြားသတ်မှတ်ခြင်း မရှိသောကြောင့်၊ ခရစ်ယာန် ဖြစ်လျှင် သူတို့၏ ဘာသာစကားနှင့် မည်သည့်မျိုးနွယ် ဖြစ်သည်ကို ခွဲခြားမှုမရှိဘဲ အနံ့ (အသီးအပွင့်) တစ်မျိုးတည်းဟု သတ်မှတ်ခဲ့ပေသည်။ ဝိုဏ်းအုပ် ဆရာတော်သည် ဝါစဉ်အဖွဲ့၏ အမြင့်ဆုံး ရာထူးဖြစ်ပေသည်။ ထို့ကြောင့် သူ့အား တရားမမှု နှင့် ဘာသာရေးဆိုင်ရာ အာဏာများကို အပ်နှင်းလျက် အော်သိုဒေါ့ ခရစ်ယာန် လူဦးရေ အားလုံး၏ ခေါင်းဆောင် အက်သ်နာ့ချ် **ethnarch** အဖြစ် ခန့်အပ်ထားပေ သည်။ အထူးသဖြင့် ၎င်းက ဆိုလိုသည်မှာ အော်တိုမင် အင်ပါယာ ပိုင်နက်အတွင်းမှ အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော် များ အားလုံးသည် ကွန်စတန်တီနိုဘဲလ်၏ ထိန်းချုပ်မှု အောက်၌သာ ရှိနေရပေသည်။ ထို့ကြောင့် သင်းအုပ် ဆရာတော်၏ ရှေ့တန်း မျက်နှာစာ အုပ်ချုပ်ရေးနှင့် တရားစီရင်ရေး အဖွဲ့များမှာ အတိုင်းအဆမဲ့ ကျယ်ပြော ခဲ့ပေသည်။

လွတ်လပ်စွာ ကိုးကွယ်ခွင့် နှင့် ဘာသာရေး အသင်းအဖွဲ့များ၏ လွတ်လပ်ခွင့် အပါအဝင် အခွင့်ထူးရသော အခွင့် အရေးများ ဥပဒေထဲတွင် ရှိသော်လည်း အမှန်တကယ် ဖြစ်တည်မှုတွင် ဥပဒေ၏ အကျိုးသက်ရောက်မှုမှာ လျော့ရဲခဲ့ပေသည်။ သင်းအုပ်ဆရာတော်နှင့် အသင်းတော်များ၏ တရားဝင် အခွင့်ထူးများမှာ အမှန်တကယ် အားဖြင့် ဆူလ်တန် (ဘုရင်) နှင့် နယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်သူများ **Sublime Porte** ၏ စိတ်ကူးနှင့် မေတ္တာပေါ်၌ တည်မှီ နေ၍ ခရစ်ယာန် အားလုံးမှာ ဒုတိယတန်းစား နိုင်ငံသားအဆင့်ထက် အနည်းငယ်ခန့်သာ ပိုသည်ဟု အမြင် ရှိခဲ့ပေသည်။ ထိုထက်ပို၍ တာကက်ချ် တို့၏ ချစားမှုနှင့် ရက်စက်မှုသည်လည်း ဒဏ္ဍာရီ တစ်ခု မဟုတ်ခဲ့ချေ။ မည်သည့် နေရာ၌ မဆို ခရစ်ယာန် များကို မိစ္ဆာတိတ္ထိများ ဟု သမုတ်ခံခဲ့ရမည်မှာ သံသယ ဖြစ်စရာ မရှိပေ။ သို့မဟုတ် ဤရာစုများ အတွင်း ခရစ်ယာန် များအား လူမသိ ရှင်မကြား စနစ်တကျ လူမျိုးခွဲခြား နှိပ်ကွပ်ခဲ့မည် မှာလည်း သံသယ ဖြစ်ဘွယ် မရှိချေ။ (**Greco-Turkish relations** တွင်ကြည့်ပါ။) စိတ်ပျက်ဘွယ် ကောင်း သည်မှာ အသင်းတော်များသည် ခရစ်တော်၌ သက်သေခံနိုင်ခြင်း မရှိခဲ့ချေ။ မူဆလင်များ အကြား ခရစ်ယာန် သာသနာ ပြုမှုမှာ အလွန် အန္တရာယ်များ၍ ဖြစ်လည်း မဖြစ်နိုင်ချေ။ အစွလာမ် ဘာသာသို့ ကူးပြောင်းခြင်းသည်

လုံးဝ တရားဝင် ဖြစ်၍ ခွင့်ပြုချက်လည်း ရှိပေသည်။ အစ္စလာမ်ဘာသာသို့ ကူးပြောင်းပြီးသူသည် အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော် သို့ ပြန်ပြောင်းခဲ့လျှင် တိထွိအဖြစ် သေဒဏ်ပေးခံရပေသည်။ ဘုရားကျောင်း အသစ်များ ဆောက် လုပ်ခွင့် မပြုသည့်အပြင် ဘုရားကျောင်းမှ ခေါင်းလောင်းတီးခွင့်ကိုလည်း ပိတ်ပင် ထားပေသည်။ ဘုန်းကြီးရဟန်း ပညာရေး စနစ်နှင့် ခရစ်ယာန် လူဦးရေကို စည်းတားခဲ့သည် သို့မဟုတ် အနိမ့်ဆုံးအဆင့်သို့ လျော့ချ ခဲ့ပေသည်။

### ချစားခြင်း

အော်သိုဒေါ့ အသင်းတော်ကိုယ်တိုင်အား တာကက်ချ် လာဘ်စားမှု စနစ်ထဲတွင် တွေ့ရ၍ သင်းအုပ်ဆရာ ဆိုင် ရာ အကြီးတန်း ရာထူးသည် ရောင်းဝယ်မှုထဲ၌ ရှိနေခဲ့ပေသည်။ အသစ် တည်ဆောက်သော သင်းအုပ်ဆရာများ ကိုယ်ထည်သည် အစိုးရအား အကြီးအကျယ် လာဘ်ပေးမှုထဲ၌ ရှိနေပေသည်။ သင်းအုပ်ဆရာများနှင့် ဘွဲ့ရ ပျော် များကလည်း သူတို့၏ လက်ခံသော နေရာများကို ပြန်လည် သိမ်းဆည်းနိုင်ရန် ဒေသတွင်း အသင်းတော်မှ တာဝန်ရှိသူများနှင့် ကျောင်းထိုင် ဘုန်းကြီးများကို အခွန်အခများစွာ ပေးဆောင်စေပေသည်။ သို့မဟုတ်က သူတို့၏ အသင်းတော်ဆိုင်ရာ ရာဇပလ္လင်အား အစဉ် ထိမ်းထားနိုင်မည် မဟုတ်ချေ။ အေဒီ ၁၅ ရာစုနှင့် ၁၉ ရာစု အတွင်းတွင် ရုံး၌ တာဝန် ထမ်းဆောင်စဉ် သဘာဝ အလျောက် သေဆုံးရသော သင်းအုပ်ဆရာတော် အနည်းငယ်မျှ ရှိ၍၊ အဓမ္မ ဖယ်ရှားခြင်း၊ ပြည်နှင့်ဒဏ်ပေးခြင်း၊ ကြီးပေး သတ်ခြင်း၊ ထောင်ချခြင်းခံရသော သင်း အုပ် ဆရာတော်များစွာ ရှိကြောင်း အထောက်အထား ခိုင်လုံလှပေသည်။ သို့သော် သင်းအုပ်ဆရာတော် ရာထူးမှာ အဖိုးမဖြတ်နိုင်ဘဲ၊ အလားတူပင် ဝါစဉ်လိုက် ရာထားမှုမှာလည်း တန်ဖိုးကြီးလှပေသည်။ ၁၈၂၁ ခု ဒီဇင်ဘာ ဆန်းဒေး နေ့တွင် သင်းအုပ်ဆရာ၏ ဂိတ်ဝဋ် စီရင်စုနယ်ပိုင် ဘုန်းကြီးနှစ်ပါးနှင့် ဘွဲ့ရပျော် ၁၂ ပါးအား ကွပ်မျက်မှုနှင့်အတူ သင်းအုပ်ဆရာတော် ဂရီဂိုရီ (၅) အား ကြီးပေးသတ်ခဲ့ပေသည်။

### ဒေဗ်ရှီမားဟ် Devshirme (စုဆောင်းရေး)

ဒေဗ်ရှီမားဟ် ဆိုသည်မှာ အော်တိုမင် ဆူလ်တန်များက သူတို့ သိမ်းပိုက်ရသော ခရစ်ယာန် ဒေသများမှ လူငယ် များကို စစ်တပ်ထူထောင်ရန် ယောက်ျားလေးများကို ပုံမှန် အခွန်ပုံစံကဲ့သို့ စုဆောင်းခြင်းပင် ဖြစ်ပေသည်။ (အစော ပိုင်းကာလမှ အများစုမှာ စစ်သုံးပန်းများမှ ဖြစ်ပေသည်။) (စစ်)အုပ်ချုပ်သူ လူတန်းစားများက “ဂျန်နီ ဆာရီးစ်” သို့မဟုတ် ဟမ်မန်များမှ တဲလက်စ် ကဲ့သို့ အခြာသော အမှုထမ်းများဟု ခေါ်ပေသည်။ ဒေဗ်ရှီမားဟ် ဆိုသော စကားလုံး၏ အနက်မှာ အော်တိုမင် တာကက်ချ် တို့တွင် စုဆောင်းခြင်း ဟု ဖြစ်ပေသည်။ အော်တိုမင် တို့အား ယောက်ျားလေးများ ပေးအပ်ခြင်းကို ဂေးလ်မန်း **ghilmán** သို့မဟုတ် အက်ကီမီ အော်လန်လာ **acemi oglanlar** (လူသစ် ယောက်ျားလေးများ) ဟု ခေါ်ပေသည်။